

Ірина ТАРАСЮК

НАРОДНОРЕЛІГІЙНА «ФІЛОСОФІЯ ВДЯЧНОСТІ» В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

*Ходімо в селища, там люде,
А там, де люде, добре буде.
Там будем жить, людей любить,
Святого Господа хвалить.*
Т. Шевченко, «Царі»

Стаття є спробою представити на паремійному матеріалі народну «філософію вдячності», основану на багатовіковому життєвому досвіді українців і християнському віровченні. Як складова релігійного світовідчуття вдячність Богові невіддільна від смисложиттєвих понять народу. Постійне звертання людини з подякою і прославою до Бога продиктовано необхідністю збереження внутрішнього спокою, рівноваги духу, миру душевного.

Ключові слова: Слава Богу, дякувати Богові, словослів'я, вдячність, паремія, приповідка, народна мудрість, народна філософія, світогляд, традиція.

© І. ТАРАСЮК, 2015

Серед потужного пласту народних паремій, джерелом виникнення яких є релігійна сфера буття, особливої уваги заслуговують ті з них, які виразно позначені елементом християнськості, що (за словами Д. Степовика) «становить істоту нашої культури до ХХ століття» [29, с. 3]. Народні фразеологізми з первісною або актуальною релігійною семантикою мають різноманітне використання у мовленні (приказки, прислів'я, вислови привітання, прощання, клятви, побажання, слова благословення тощо). Вони можуть бути багатим матеріалом для психологічного пізнання українського етносу, оскільки у приповідках висвітлюється внутрішнє життя народу, і вони є яскравим вираженням «духу його віри» [26, с. 5].

У розвідці про роль і значення релігії А. Котівич, розглядаючи форми народної побожності («релігійного виявлення») у різних етносів, акцентував на вербальному вияві релігійності в українській культурі, зокрема на тому, що «ми, українці, намагаємося славити Бога в своїй мові, заховуючи особистості нашого звичаю, котрі витікають із питомих рис нашого народу та його традиції». Автор статті пояснює цей факт так: «Бо лише релігія одна в нашій житті являється тим, що всім нам зрозуміле, присуще, миле, дороге, а найголовніше — усім нам захищене» [7, с. 9].

У нашому викладі спробуємо представити словесну традицію народної «філософії вдячності і прослави Бога», оперту на багатовіковий життєвий досвід українців і ті поняття, які живляться джерелами християнської релігії. Зупинимось на аналізі двох часто вживаних висловів: *слава Богу* і *Богу дякувати*. На перший погляд, актуальне значення цих словосполучень не впливає із семантичного наповнення тих слів, що входять до їх складу. Функцію і семантику виразів *Хвалити Бога, Богові (Богу) дякувати* «Словник української мови» фіксує як вставні слова у значенні «на щастя». *Слава Богові (Богу)* уживається у значенні «добре», «гарзд» і як вставні слова у значенні «нівроку», «далебі», «як видно» [25, с. 208].

Словоформи, подібні до українських, наявні у багатьох слов'янських та інших європейських мовах. Не зупиняючись докладно на всіх іноетнічних паралелях, наведемо лише деякі порівняльні дані. Так, наприклад, у росіян вислів *слава Богу* побутує як вставний у значеннях «на щастя, внаслідок прихильної до нас волі Божої», «сприятливо, дуже добре, за що слід дякувати Богові, славити Його», а також «в хорошо-

му стані, непоганий». У польській мовленнєвій традиції йому відповідає *chwala Bogu, dobrze, wporządku, Bogudzięki, dzięki Bogu*. Російський зворот *прославлять Бога* має кілька відповідників у польській мові: *chwalić Boga; wielbić Boga; wychwalać Boga; oddawać chwałę (cześć) Bogu*. Натомість перекладом до російського *благодарить / возблагодарить* Бога (розм. *Бога благодарить*), що означає «бути вдячним Богові за те, що сталося», є польський вислів *dziękować / podziękować Bogu* [37, с. 66]. Ці та інші паралелі в різних етнотрадиціях загалом указують на значне поширення й певну варіативність аналізованих стійких словосполук, а також їх давнє коріння в лоні християнської культури.

У контексті нашої теми цікаві думки з приводу етимології імені одного з язичницьких божеств, що згадуються в літописах, — бога вогню Сварога, знаходимо у праці К. Сосенка «Пражерело українського релігійного світогляду». Слово *Сваріг* автор пов'язує з *j. hvar* «*Sonne*», з давньоіранськими *j. xaršnāh, p. farnah*. «Виходить з того, — пише дослідник, — що Сваріг — це *erithethonornans* Бога: «хвальний, величний, маєстатичний», або сам абстракт: «хвала, велич, блеск», для зображення Бога» [27, с. 56]. К. Сосенко робить припущення про походження українських слів «хвальний», «хвала», «фала» від *xaršnāh, xarrah, farrāh*, а також зазначає, що український вислів *фала Богу!* має буквальный давньоіранський відповідник. Автор доходить висновку, що імена «поганських богів» позначають не окремих богів, але атрибути одного Бога або «його ідеальне становище проти людей». Те, що всі ці імена етимологічно давньоіранські, на думку дослідника, найкраще свідчить про «староіранський родовід українського племені; бо ідеї про Бога не дадуться накинути — їх треба пережити» [27, с. 56]. Отже, вокатив *Хвала Богу!* в нашій мові має давнє походження і пов'язаний із ще дохристиянськими уявленнями народу про божество.

Уважаємо не зайвим з'ясувати біблійне слововживання аналізованих висловів. Згідно з ученням ап. Павла, основний гріх поган у тому, що вони Бога «не як Бога прославляли або дякували» (Рим. 1:21). У Біблії подяка відіграє важливу роль, будучи усвідомленням дарів Божих, найчистішим прагненням душі, захопленої цією щедрістю і радісною вдячністю за ласку Божу [24, с. 581]. У Святому Письмі

подяка означає «знаходити радість, хвалу і звеличання, прославляння Бога». Хвалити Бога — це «сповіщати про Його велич»; дякувати Йому — значить «проголошувати Його чудеса, свідчити про Його діла». Супроводжуючи молитву і життя християн, ставши його правдивою підвалиною, подяка розквітає з такою силою, з якою вона ніколи не проявлялася раніше, у старозавітні часи [24, с. 582—583].

Упродовж століть усе життя українського люду, разом із життям Церкви, розвивалося й висловлювалося у постійному поєднанні молитов і подяк, одним із проявів яких було славослів'я. У цій розвідці намагатимемося прослідкувати внутрішню взаємопов'язаність між таким усталеним способом ведення розмови, здатністю людини бути задоволеною життям, радіти життю та релігійним світовідчуттям українців.

Цієї народнохристиянської традиції славослів'я дотримувалися, зокрема, горяни, для яких вона мала важливе морально-етичне і світоглядне значення. Інформацію про це виявляємо у працях українських народознавців. Так, В. Гнатюк у своїй розвідці про життя, побут, звичаї гуцулів, акцентуючи увагу на їх побожності, писав: «Гуцулы дуже богомольнѣ и божожнѣ, але на свой способ. Они молятьсѣ часто и богато, але не всѣ тѣ молитвы приписанѣ, причом надають им свое власне розумѣня» [2, с. 22]. Автор констатує, що горяни шанують «усѣ християнскѣ місця» — церкви, каплиці, хрести, знімають уже здалеку перед ними капелюхи, хрестяться та виголосують «усякѣ побожнѣ формулы, як: *Слава тобѣ, Господи Сусе Христе, сыну Божій*, дальше говорять «Отче наш» и кончать: «Заборони, Господи, від усякого лихого, від припадку кежкого всей нарид православный тай мене» и инше». Довідуємося також, що гуцулы святкують «твердо» всі свята, постять усі пости, накладаючи на себе, крім церковних, ще добровільно інші пости; не жаліють пожертв «на боже». Етнограф підкреслює, що ті вірування гуцулів, які не збігаються з церковними догмами, слід розглядати як «стариннѣ, культурнѣ пережитки» [2, с. 23].

Відомий письменник і народознавець другої половини XIX ст. Є. Згарський, прагнучи за допомогою різних тематичних груп прислів'їв відтворити картину морально-етичних засад, цінностей українського народу, у своїй розвідці «Народна філософія» наголошував на таких його рисах, як побожність, яка

«завсѣгда домувала на Руси», та «духъ богобойности», що споконвіку «оживлялъ дѣдовъ, прадѣдовъ нашихъ» [13, с. 12]. Коментуючи приповідку *Живий народ наш, як довго жива його віра*, дослідник слушно зауважив, що народ у Бога знаходив віраду і потіху у часи, коли «насилалъ Господь великыи да тяжкыи кары на край нашъ». Про поширений серед українців звичай пошанування святих місць і славослів'я Є. Згарський згадує так: «Куда ни поступимъ нашою родною землею, кресты, знамена святой вѣры, окрашають ланы, царини, прилюдны гостинцы. На видъ святой фигуры крестится нашъ подорожній, и отдавши честь Богу, поздоровить на встрѣчи каждого человекъ. «Почитай Бога и всѣхъ добрыхъ людей», говорятъ дѣточкамъ, коли дѣтвора и привѣтствуе мимоидущихъ словами: *Слава Иисусу Христу*. Такъ Богъ, свѣтъ, вѣра, молитва живутъ въ головѣ и сердцу нашего народа» [13, с. 12].

В народній культурі українців особливий релігійний стан подяки-благословення як «взаємин» між Богом і людиною, найвиразніше проявляється у святвечірній час. Це той момент, коли на благословення Бога, який дає своєму створінню життя й спасіння, відповідає благословення захопленої всемогутністю і щедрістю Божою людиною, що віддає подяку Творцю. Маємо підстави вважати, що найбільш красномовно описав ці «взаємини» К. Сосенко. «Святий Вечір — се ж година перед досвідком вселенної — і, за думками народу, як людина, так звірина, птиця і комаха повинні дати вираз *радости і вдяки перед Творцем* за своє життя, — розкриває особливості народного світорозуміння автор культурологічної оповіді «Різдво-коляда і Щедрий вечір». — А святкуючи рільники і скотарі не мусять в отсю годину забувати, що уся тая домашня худібка — приятелі, помічники й кормильці родини, сотворені від Бога-Творця людям на радість, *Йому на славу і вдяку*» [28, с. 35]. К. Сосенко також слушно підмітив, що подібні мотиви проявляються у більшості колядок, перш за все у колядках про «почин світа», які головним чином вказують на те, що українське свято Різдва — це свято «на спомин різдва світа» [28, с. 35]. Отже, така народна інтерпретація Різдва ґрунтується на основі синкретичного народнохристиянського світогляду.

Як бачимо, спостереження К. Сосенка стосуються такого релігійного досвіду народу, в якому розу-

міння зовнішнього світу пов'язане з його уявленнями про те, що все існуюче виникає через абсолютну ініціативу, що світ задуманий за наміром, за волею, так би мовити, «заволений». Народна релігійність дає усвідомлення світу як «реальність часткову, фрагментарну, відносну, таку, що потребує Всього, без якого він не має основи й сенсу» [19, с. 116]. Тому й потреба вдячності виникає з усвідомлення існування Бога, яке для людини є не теоретичним, а екзистенційним, життєвим питанням. Влучно про це сказав кардинал П. Пупард. «Перед фактом мого існування й існування світу можливі дві основні позиції: або бунт, тому що я тут без жодної підстави, ніхто мене не хотів, і, власне кажучи, моє життя не має жодної мети; або ж, якщо я був бажаний і замислений Кимось, *вдячність* за існування, що мені дане, і довіра до життя, яке мені дане і яке, відтак, має сенс» [19, с. 114]. Таким чином, почуття вдячності у світовідчутті як окремої людини, так і цілого народу, невіддільне від їх смисложиттєвих понять.

І. Франко у «Галицько-руських народних приповідках» тлумачить, що *Богу дькувати!* — це «звичайна фраза по скінченню якогось діла» [1, т. 10, с. 71]. Укладач збірки паремій пояснює також варіант цієї фрази: «Звичайне закінчення тексту в старих рукописах: *Конець і Богу слава*, — увійшло і в народню поговорку при закінченню всякого діла» [1, т. 23, с. 289]. Завершивши певну роботу, часом промовляли слова *Спасибі Богу за допомогу* [31, № 4557]. Слід зазначити, що народна мудрість радить і починати, і закінчувати будь-яку справу з Богом: *Рано встань, зітхни до Бога і в руки поплюй: Все з Богом!* І. Франко визначає цей вислів як «почучене для роботящого чоловіка, якому спішно до роботи» [1, т. 27, с. 6]. Так думав й говорив увесь робочий люд на нашій українській землі, що й майстерно відтворено у творчості українських письменників. «Багато часу пройшло, — пише У. Самчук у трилогії «Волинь», — аж поки дочекалося (Городне), що куплять його оці натруджені суконні дядьки та по своєму, по-мужицькому, поплювавши в долоні, з *Богом за працю візьмуться*» [20, № 5, с. 56].

Відповідно до народно-християнських уявлень, початок справ з молитвою забезпечує заходу успіх і оберегає від випадковостей і неприємностей. Ще в середині XIX ст. учені намагалися пояснити походження таких коротких молитов-зітхань до Господа. Так

російський фольклорист й етнограф І. Снегірьов указував, що як на серце, так і на прислів'я народу «віра і благочестя поклали священну печать свою. Починаючи і закінчуючи справи свої з Богом, він славить святе ім'я Його і у своїх прислів'ях» [26, с. 17].

Такі словесні формули супроводили усе життя селянина, вони є дзеркалом народної душі при усіх різноманітних умовах життя. Крім того, стали вислови завжди несуть певну емоційну, естетичну інформацію. Тому важливим є пошук вихідного значення, «вихідного образу», що лежить в основі народного фразеологізму, реконструкція його «образної сутності» [11, с. 27]. Поглянути на формули *Хвалити Бога* і *Богові дякувати* як на словесний матеріал, що відображає душу народу, його психологічне ество, спосіб мислення, допоможе врахування контексту, ситуації мовлення. Звернемося до текстів художньої літератури, де коротку формулу прослави Бога можемо зустріти у численних епізодах. До прикладу, у творах Б. Лепкого й У. Самчука цей вислів побутує у різних варіантах, як-от:

1. «Не тривожся, гетьман ще, *славити Бога*, з глуздів не збився, щоб слухати княгині» [9, с. 60].

2. «Скажіть, люди добрі, хто б вам кормив даремно сироту? Марія, *слава Богу*, не сліпа і не крива» [21, с. 10].

3. «Як же там? — питав шепотом, щоб не розбудити сплячої. — *Богові слава*, пройде» [9, с. 32].

4. «Аж за хутором в полі озирнувся. — *Хай буде Господеві слава*, — втікли ми», — сказав мельник і перехрестився» [9, с. 74].

5. «Дістали, *хвалити Бога*, досить. Хватить на кілька років» [21, с. 41].

6. «... а на Ровіцькому хуторі півні співають. — «А-а, *хвала Богу!* — кажу. Зняв я шапку і перехрестився та почав поволі рухатися» [20, № 6, с. 25].

Варто зауважити, що форму прослави Бога мають деякі, вже згадувані у цьому викладі, традиційні українські привітання. Згадуючи далекі роки свого дитинства, Я. Гоян пише про релігійне світосприйняття, засвоєне у той час: «Світ цей сотворений Богом, а ми росли в ньому і добре знали, що живемо у Божому світі. Всевишній є всюди: і на образах у хаті, і в молитвах, і в щоденному вітанні «*Слава Ісусу Христу*» — «*Навіки слава Богу*», і в різдвяній радості «*Христос рождається*» — «*Славіте Його*» [3, с. 6].

Ці сакральні привітання виконують певну духовно-психологічну функцію. З релігійної літератури можемо довідатися, що такі привітання є особливими відпустовими молитвами, через які людина звільняє себе від нещастя і терпінь, що їх вона стягнула на себе за свої гріхи. «Вірним, що вітаються таким чи подібним привітом (*Слава Ісусу Христу* — *Слава на віки...*), даний відпуст 300 днів. Коли ж побожно відмовити коротеньку молитву-зітхання (*Слава Богові!*), почувши яке-небудь богохульство, то дається 500 днів відпусту» [15, с. 81].

Згідно з наукою Церкви, постулати якої досі залишаються важливим джерелом народних понять і уявлень, Бог створив людину для своєї слави. Тому люди «повинні славити святе Боже ім'я і вихвалити велич діл Його» [4, с. 67]. У посланні до євреїв апостол Павло настановляє: «Отож, завжди приносьмо Богові жертву хвали, цебто плід уст, що Ім'я Його славлять» (Євр. 13:15).

Наш люд завжди був вірним цим принципам християнського життя. Народна мудрість мовить: *Йому б жить та Бога хвалить* [31, № 1656] чи *В такім добрі лиш би жити та Бога хвалити*. Так говорять про «покійника, що вмер передчасно, полишивши своє добро» або про «заможного чоловіка, що шукає собі напасти, накликає на себе немилі пригоди» [1, т. 23, с. 15], тобто не вмів цінувати своє життя, не задоволений ним.

В українських пареміях закарбувалося й таке ставлення до власного життя, яке відповідає новозавітній настанові «Будьте життям не грошолобні, задовольняйтесь тим, що маєте» (Євр. 13:5). В народі кажуть: *Є, спасибі Богу, хліба з душу, грошей з нужу — тай буде з нас!* [31, № 9896]; *Живи та й Бога хвали; Нема що Бога гнівити*, — значить, «нема чого нарікати, ведеться не зле» [1, т. 16, с. 348]. Принагідно зауважимо, що таке вміння бути задоволеним життям, радіти тому, що маєш, залежить від складу розуму, а не обставин, походить із джерела всередині нас, це вибір самої людини. Як відомо, ті, хто втішається життям, не обов'язково більш обдаровані чи більш удачливі від безрадісних. Просто одні є внутрішньо налаштовані радіти життю, а інші неначе наполягають на житті з труднощами [16, с. 138].

Народна мораль уважає неприйнятною невдячність Богові за все Його добро, засуджує тих, хто

нарікає на Нього. Свідченням цього є побутовання низки приповідок виховного, повчального характеру: *Камнем у Бога кидати; Гріх Бога гнівити*, тобто «гріх нарікати на Бога, коли чоловікові поведеться непогано, або коли він справедливо терпить за свою провину» [1, т. 23, с. 239; т. 16, с. 458]. Поширене в народі застереження *На Господа гріх нарікати* І. Франко тлумачить так: «Чоловік усе повинен нарікати на себе, на свій нерозум або на свої злі прикмети» [1, т. 16, с. 436]. Про такого, що голосно плаче і нарікає на Бога, мовиться: *Як хто ся розвие, то й на Бога вие* [1, т. 27, с. 34]. У народну свідомість глибоко проникло поняття неминучого покарання за такий гріх. *Я вже утоплена в печлі, бо клину і Бога, й сама себе, бо ми прикренечко жити*. Так говорила жінка, жалючись на лиху долю [1, т. 24, с. 508].

Окремо слід підкреслити, що у приповідках аналізованої тематичної групи відображено характерне для народної морально-етичної традиції протиставлення добра і зла в образах Бога і чорта. *Од Бога, так хвалить Бога, а од лихого, так нехай воно на собі обачить* [31, с. 8]; *Бога хвали, а чорта не гніви*, що означає «жйй побожно, але не провоюючи злого» [1, т. 10, с. 66]. В одній із жартівливих поговірок йдеться про те, що й чорт іноді робить людям добро, хоч загально має лиху славу: *І чорт не такий лихий, лиш го люде в зуби взяли*. Цікавим є те, що ця приказка має варіант в анекдотичній формі, а саме: *Питався чорт баби: — Що люде о Бозі говорять? — Славлять, величать. — А що о мені? — Якось вас дуже на зуби взяли* [1, т. 28, с. 322].

Серед паремій у формі прослави Бога можемо зауважити функціонування окличних словесних зворотів, якими виражають захоплення, подив, сильні враження. Такий емоційно наповнений вислів *О Господи милосерний, слава твоя по всій землі!* І. Франко визначає як «побожну формулу», якою «іноді висловляють своє зачудуване, чуючи або бачучи якісь незвичайні річи» [1, т. 16, с. 436]. Вербальні прояви релігійного почуття, піднесених емоційних станів містять народну інтерпретацію християнського постулату про пізнання невидимого Творця через видимі речі, за яким слід з величі краси створінь навчитися належно славити Бога. Як стверджував св. Василій Великий, земля, повітря,

небо, вода, день і ніч, як також усі видимі створіння красномовно нагадують нам нашого Добродія. Подібне сприйняття світу знайшло свій відбиток у релігійній свідомості Т. Шевченка, який, милуючись красою української природи, захоплено писав:

...І соловейко на калині
То затихав, то щебетав,
Святого Бога вихваляв;
І все то, все то в Україні!... («Сон»)

[34, с. 32].

Славослівні формули використовувались у народній обрядовості. Так на Великдень, повертаючись з церкви, де святились паски, говорили: *Слава ти, Боже, за ту ласку, що освятив піп паску* [1, т. 27, с. 112]. Таким чином дякували Всевишньому за те, «що дозволив діждатись Великодня й свяченого» [18, с. 308]. У цей день святковий хліб-паска має велике значення, її споживання супроводжувалось молитвою і подякою. Ось як цей народний звичай змальовано у повісті «Маруся» Г. Квітки-Основ'яненка: «Після посвячення батько Марусин і уся рідня сіли розговлялись. Батько прочитав тричі «Христос воскрес з мертвих», відрізав паски свяченої і положив перед кожним по куску. Покуштувавши її бережно, щоб крихот не розсипати під стіл, усяк перехрестився і сказав: *Спасибі Богу милосердному! Дай, Боже, і на той рік діждати!*» [30, с. 108—109].

Корені такого способу висловлювання своїх прохань з похвалою і вдячністю слід шукати в лоні християнської традиції, зокрема, у рекомендаціях апостола Павла, у тих мудрих біблійних порадах, що ґрунтуються на духовних принципах і глибокому знанні психології людини. Дотримання цих законів душі і розуму відкривало шлях до здоров'я, гармонії, умиротворення. Сучасні фахівці в галузі психології запевняють, що такий простий метод молитви дає надзвичайні результати. Суть у тому, що «вдячне серце завжди перебуває близько до творчих сил Всесвіту і, за законом взаємовідносин, оснований на космічному правилі дії і протидії, на нього буде скерований потік невичерпних благ» [12, с. 95].

Вплив церковної традиції відчутний у вислові вдячності за гостину *Спасибі Богу, усім святим, и вам за хліб, за сіль* [31, № 12059]. Збірка «Українські приказки, прислів'я і таке інше» містить й зафіксовані М. Номисом усталені в народ-

ному етикеті формули відповіді співрозмовникові на його слова подяки за що-небудь: *Ні за що; Богу дякуйте! ... Господеві!; Вибачайте! Богу дякуйте!; Дякуйте Господеві!; Спасибі й вам! Дай, Боже, здоров'я за ваше приятельство!* [31, № 12081]. За традицією, якої дотримувалися гуцули, увічлива відмова від запрошення до столу теж містила вислів подяки Богу. «Як увійдуть у хату, а застануть кого при їдженю, кажуть: Споживайте здорові! — Дай Боже здоров'я, просимо і вас ршених! — Їжте здорові, я вже попоїв, декувати Богу с'єтому!» [35, с. 34].

Заслугують на увагу й приповідки жартівливого значення. Устаючи від обіду або вечері, говорили: *Чесць Богу, хвала, що сі душьи напхала* [1, т. 28, с. 308]. Ця жартівлива подяка близьким приятелям за їжу побутувала і в таких варіантах: *Господу честь і слава, що грішна душа напхалась; Дякувать Богу святому, що дали їсти пустому; Дякувати Богу і мені, а господареві і господині ні* [18, т. 1, с. 79, 229, 117]. У праці Р. Кайндля «Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази» натрапляємо на інше тлумачення змісту приповідки *Богу декувати сьветому, що дау їсти пустому*: так каже той, кому «удається щось несподіване, що перевершує його знання й уміння» [5, с. 164].

При зустрічі зі старим знайомим колись можна було сказати: *Хвалити Бога, што ти тут; преціж ты раз вижу* [1, т. 28, с. 530]. За традицією українського мовленнєвого етикету, після привітання у відповідь на запитання «Чи гаразд ся маєте?» прийнято відповідати: *Гаразд, Богу дькувати*, або так: *Гаразд, коби Бог гіршим не карав*, що значить «ведеться добре, а хоч і не зовсім добре, то все-таки могло би бути ще гірше» [1, т. 16, с. 316]. Подібний узвичаєний описовий спосіб висловлення селянином тієї думки, що йому добре поводиться, а саме: *Богу дякувати. Аби Бог гіршим не карав*, І. Франко пояснює народним віруванням у «добрю» і «лиху» годину. «Сказати категорично, що йому ведеться добре — не годиться, се може бути провокацією «лихої години» і стягти на чоловіка погіршене долі» [1, т. 16, с. 332].

Такі традиційні запитання і відповіді на них під час розмови знайомих гуцулів занотував В. Шухевич. Зокрема, етнограф підмітив, що вони вітаються щиро і довго, «заким розведуть бесіду про якусь нову учутку (поголоску)», питають: «... Що ваше жінка? —

Нічьо собі!» або «А шож би? Гаразд Богу с'єтому д'єкувати!... Що чути коло вас? — Нічьо, а шо коло вас? — Шо Бог дав, Парасочко люба!... Єк зумували? Маржинка, дробета ци дужі? — Гаразд, Богу д'єкувати, єк ваші?» [35, с. 33].

Для народного мислення характерна готовність шукати і знаходити щось добре у всіх життєвих ситуаціях. Подібно до того, як стародавній римський філософ Епіктет намагався донести до своїх сучасників думку, що «усе залежить від того, як на це подивитися», українці, за звичай, по-своєму кажуть: *Дькууй Богу, що сі на тім стало*, що слід розуміти «могло вийти ще гірше» [1, т. 23, с. 85]. Про нещасного чоловіка іронічно зауважують *Слава Богу, зломив ногу*, у значенні «зламав ногу, але міг зламати голову», тобто «через менше нещастя уйшов більшого» [1, т. 27, с. 112]. В. Плав'юк, коментуючи цю приповідку, уточнює: «А міг був і карк зломити, умерти» [18, т. 1, с. 308].

Притаманним народній творчості гумором позначена ціла низка паремій, як-от: *Слава тобі, Сусе Христе, не буде мнє кому гризти* [1, т. 27, с. 112] чи *Слава тобі, Ісусе Христе, нема мене кому гризти* [18, т. 1, с. 308]. Так говорила вдова по смерті свого лихого чоловіка. *Слава ж тобі, Господоньку, вже й я буду на сподоньку*, — каже дівка, яка виходить заміж, або так жартують парубки з дівчини, що готується до заміжжя [1, т. 27, с. 112; т. 16, с. 437]. І. Франко занотував своєрідну «жартливу промову», звернену до псів: *Дькууйти Богу, що в богачьи кобила здохла* [1, т. 23, с. 85], а також приповідку з іронічною семантикою *Від рогу до рогу — хто кого ошукає, то хвала Богу* [1, т. 27, с. 15]. У збірці М. Номиса натрапляємо на каламбур *Слава тобі, Боже наш! Вінчається чупендас*, а також на жартівливий зворот *Слава Богу, як бик дома!* [31, № 13800, 12734].

Іноді замість словосполучень *Слава Богу* чи *Хвала Богу* в народнорозмовній сфері у тому ж значенні вживається *Ласка Божа*, наприклад, *Дурних дуже багато, лиш ласка Божа, що разом не ходьи* [1, т. 28, с. 433]. В народній сміховій традиції посідають своє місце й пародійні вислови. *Шевський дух Бога хвалит*, — це пародія польської приказки *Wszelkiduch Pana Bogachwali* [1, т. 28, с. 336].

Слід зазначити, що людині властиво через подяку виражати задоволення своїм життям. За

християнським віровченням, яке добре засвоїлося в народній мудрості, у цьому й полягає виконання Божої волі людиною: радіти життю, втішатися усім добрим, що Бог створив і дякувати за все Йому. «Втішання — це мистецтво, і Бог хоче, щоб усі ми його розвивали», — сказано в Талмуді, зібранні мудрості рабинів, що сягає часів Ісуса. В одному із рядків цієї книги йдеться про те, що кожен буде прикликаний до відповідальності за всі дозволені радості, якими він не спромігся навішати-ся [8, с. 137]. «Завжди радійте! Безперестанку моліться! Подяку складайте за все, бо така Божа воля про вас у Христі Ісусі», — закликав один із апостолів (1 Сол. 5:17).

Ця настанова знаходить свій відгомін у народній філософії, у тих життєвих принципах, яких впродовж багатьох віків дотримувалися українці: *Що Господь дав, за то Богу дякуй*, — мовляв, «усе добро йде від Бога і за все треба дякувати Йому» [1, т. 16, с. 437]; *Благодарить Бога милосердного* [31, № 1636]. Вдячність Богові ґрунтувалася на вірі в Його безмежну доброту, силу, велич, милосердя і справедливість, на вірі і надії у те, що Господь пам'ятає про усіх людей кожну мить, допомагає їм долати труднощі, провадить їх дорогою життя. *За все Богу дякувати* (за добро й за зло) — так «потішають чоловіка в лихій пригоді» [1, т. 10, с. 77]. Як «вислов подяки Богу за все добре» І. Франком означене паремійне утворення *Боже слава тобі на всьо* [1, т. 28, с. 125].

Можемо припустити, що такі стереотипні висловлювання в устах народу сформувалися не без впливу християнської релігійної літератури. Порівняймо, до прикладу, прикметну аналогію до них з повчань Томи Кемпійського: «А ті, які все добро, яке тільки одержали, Богові приписують, не шукають слави в людей, але вони жадні тієї слави, що походить від єдиного Бога і вони перш за все бажають хвали Божої від себе і від усіх святих і постійно до Нього прямують. Так і ти будь вдячний за найменший дар, і будеш гідний отримати ще більший» [6, с. 73].

Поняття Божого дару, засвоєне народною свідомістю у християнській традиції, а також персоналізовані уявлення про святість землі-годувальниці, як сліди двовір'я, чітко простежуються у записаній В. Шухевичем гуцульській молитві подяки за спожиту їжу. Сідаючи до обіду, гуцул, зазвичай, хрес-

титься і говорить «Оченаш», а попоївши, проказує: *«Дякувати Тобі Господи за дар святий і землі с'єтій, мамі нашій. Заступи те (землю) Господи від тучі, від граду, від лихих очий! — Дякувати Тобі Господи за дар с'єтій! Землі с'єтій, мамі нашій, за врожу твою, за тото, щос нас погодували. Просимо Господа Бога і тебе, будь добра, погодуй нас і далі! Дякувати Тобі Господи за дар Божий, с'єтій землі, мамі нашій за твою росицу, за твій дар, за твою благодать, що єс нам набражила. Дякуємо Господу Богу і тобі, що отримуєш хрескенску худобу і нашу. Просимо Господа Бога і землю с'єту, аби Господь Бог заборонив хрескенску худобу і нашу від звіри, від поганої віри, від усекого злого, від припадку кешкого...»* [35, с. 38].

Отці церкви запевняють, що неважко знаходити причини до подяки Богові. В одному з молитовників можемо прочитати: «Якби Бог цього не хотів, нас навіть не було б на світі! Дякуємо Йому за своє життя, здоров'я, здібності, батьків, родину, друзів, батьківщину, їжу, дім, успіхи — о, скільки можна було б вичислити дібр, якими користуємося в житті. Усе це — дари від Бога: «Дякую Тобі, Господи, за всі блага, якими Ти мене обдарував». Далі укладч збірки молитов слушно зауважив, що «це майже природний вигук, що сам виривається з уст. В устах народу ця молитва живе постійно: *Богу дякувати!; Спасибі!*» [17, с. 896]. Проілюструймо це твердження прикладами з художніх творів, що змальовують життя українського селянина першої половини ХХ століття.

1. Володько не раз *Дякував Богові*, що мама на збирала стільки книжок [20, № 6, с. 58].

2. Там є дуже прикра стежка... А вони тільки *дякують Богові*, що там так прикро. А де б тоді вони мали б кращу ховзанку? [20, № 6, с. 48].

3. «Але Володько, *Богу дякувати*, лобур мозковитий вдався» [20, № 5, с. 20].

4. Вона нічого не оскаржує. *Їй, дяка Богу*, люди допомогли. Поля вже обсяні...» [21, с. 91].

Вислови подяки Богові майстерно введені у внутрішнє мовлення персонажів й авторську мову. Таким чином, читач бачить світ очима самого героя, сприймає його переживання, і в цьому криється загадкова сила автора глибоко проникати в духовне життя людей. Ці формули вдячності Всевишньому функціонують й у діалогічному мовленні, як-от:

1. — І я вам також дякую, — озвався гетьман, — бо дуже люблю і шаную бандуру.

— *Богу дякуйте*, не нам, — відповіли співці [9, с. 31].

2. — *Дяка Богові*, що маємо хоч одного сина як сина [21, с. 130].

3. — Беріть і *не дякуйте нікому, хіба Богові* [20, № 6, с. 63].

Як стверджують спеціалісти у сфері таємниць людської душі, що тільки вдячна людина може бути щасливою. Впродовж віків з покоління в покоління українці знали, зберігали, передавали свій спосіб бути щасливими через вдячність, всупереч усяким бідам, злидням, невпевненості у завтрашньому дні, бездержавності, утискам з боку загарбників тощо. *Живи та Бога хвали* [31, № 1634]; *Встаючи і льигаючи Богу дькуймо*, тобто, «постійно», «зранку і увечері» [1, т. 16, с. 278], — говорили вони.

Цим «дякую» розпочинався кожен новий день і ним закінчувався, воно давало підстави дивитися на новий день з оптимізмом. За уявленнями народу, те, що людина знову має можливість бути, розпочинати нові справи, маючи у розпорядженні нові хвилини часу — це не є її заслугою, її рішенням, а даром Божим, і за цей дар треба Йому подякувати. Така настанова до життя характерна для світосприйняття, у якому вдячність — центральне, основне відчуття, вона є ознакою чесноти, яку неможливо здобути миттєво, а яку треба здобувати, набувати і розвивати роками.

Власне про цю рису, притаманну українським горянам, писав В. Шухевич. «Гуцул дуже богомільний; скоро рано встане, ирстит ся (хреститься три рази) і молиться ось так: *Декувати Тобі, Господи, що Господь Бог допоміг ніч переночувати*. — Поможи, Господи, днину зоднувати всему народови православному тай мені». Потім говорить Оченаші. Увечері кінчить Оченаші ось як: *Декувати Господу Богу, що Господь Бог допоміг днину зоднувати*. — Поможи, Господи, ніч переночувати, завтрашньої днини дочекати, всему народови православному, хрескенсій худобі і мойй, тай мині» [35, с. 38].

У християнській філософії вдячність — «це початок всякої мудрости» [14, с. 17]. Тому подяка Богові як спосіб на щастя відома і поширена в різних етнотрадиціях, що належать до християнської культури. Одного ірландського фермера, який завжди

співав, весело посвистував і був сповнений гумору, спитали, у чому полягає таємниця його щастя. І він відповів: «Це моя звичка — бути щасливим. Кожного ранку, коли я прокидаюсь, і кожного вечора перед сном я благословляю свою сім'ю, поля і худобу і дякую Богові за чудовий врожай». Впродовж сорока літ цей фермер дотримувався такої життєвої філософії. Як відомо, регулярні, систематично повторювані думки проникають у підсвідомість і стають звичними. Отже, цей чоловік зробив, так би мовити, відкриття, що щастя — це звичка [12, с. 199]. Маємо усі підстави стверджувати, що усталений спосіб життя і мислення нашого народу характеризується такою споконвіків виробленою звичкою на маленьке чи більше щастя, про що свідчать зразки красного письменства, яке, поряд із народною творчістю, є яскравим відображенням української духовності.

1. «Перехрести своє чоло і скажи: *Дякую тобі, Боже, що сподобив мене ласки своєї і дав змогу лити піт свій на ниві мойй, щоб їсти цей смачний хліб*» [21, с. 76].

2. «Стане у своїй убогій хатині перед образами, он Мати Божа — спомин минулого, згорне на грудях руки і молиться. Вона *вдячна Богові* за соняшний день, за радість стояти з приложеною до чола долоною і захищатися від променя, за очікування своєї тельчки і, нарешті, за свій великий живіт» [21, с. 71].

Жива людина має потребу славити Бога. Бідний чоловік, який попри все тішиться своїм життям, говорить так: *Недоїм, недосп'ю, Слава Богу, що жию* [1, т. 23, с. 24]¹. Такий спосіб мислення, ставлення до життя, характеризує здорову особистість. Кажуть, що людина може жити повноцінним життям лише тоді, коли вона усвідомлює, що життя колись добіжить кінця. Як слушно зауважив американський теолог Г. Кушнер, «люди, які проходять життям, не дякуючи Богові за здоров'я, їжу, за можливість мати друзів, нарешті, за сонячне світло, — у певному сенсі неживі» [8, с. 44]. Давній, у всі часи актуальний заклик латинян пам'ятати про смерть (*Memento mori!*), має свої аналогії у світоглядній традиції українців, що відтворена майстрами художнього слова, зокрема, У. Самчуком у такому епізоді його «Волині»:

«Батько уважно по-християнськи відхрещується:

¹ Цікаво, що у поляків ця приповідка має інше значення, на що вказав І. Франко у коментарі до неї.

Ну, слава Богу, скінчився ще один... Все ближче до смерті, — розважає старий» [20, № 6, с. 85].

Народна неустанна пам'ять про смерть закарбувалась у приповідці *Ніхто не може світа пережити*, до якої Є. Згарський подав такий короткий коментар: «Прійде часъ попрацаемъ изъ тымъ свѣтомъ» [13, с. 8]. Він також влучно підмітив, що наші люди молять *Причини Боже свѣта!*, що смерть праведного селянина — то смерть філософа, що мало хто між ученими помирає «такъ тихою душею, якъ проста наша праведна людина». За словами етнографа, отець сім'ї мирно проживає на своєму хуторі, знаючи, сповідуючи істинного Бога, уповаючи на Нього у щасті і в нещасті, «доховується и доплекується богобойно дѣтокъ, надѣляє ихъ достаткомъ, а доживши коньчини — смерти, супокійно умирає» [13, с. 10].

Такий постійний зв'язок людини з Богом не тільки забезпечує спокійний відхід її на «той» світ, а й сприяє збереженню внутрішньої рівноваги впродовж життєвого шляху на «цьому» світі. Складати Богові подяку і славити Його слід не лише тому, що, за віровченням, цього хоче сам Бог, а й для добра самої людини, для її душевного здоров'я. Скоріше за все, «Богові не потрібні наші лестощі, але нам потрібно вміти бути вдячними» [8, с. 163].

Необхідність висловлювати вдячність Богові як внутрішню потребу людини обґрунтував з точки зору психології людини Григорій Сковорода, який, за словами дослідника філософії, релігійної думки і слов'янської духовності Д. Чижевського, є «найцікавішою постаттю історії українського духа» [36, с. 33]. Фольклорист й етнограф М. Сумцов указував, що у творчості Сковороди «відбилась українська філософія і він став її найвищим з'явищем». Учений називає мислителя «розкішною квіткою старого життя письменства й світогляду українського народу» [36, с. 32]. Дозволимо собі детальніше зупинитися на розкритті змісту тієї «філософії вдячності», якої дотримувався і яку проповідував наш мислитель, і яка, зрештою, закорінена у психології українського народу, характерна для його світосприйняття.

В одному зі своїх трактатів Г. Сковорода витлумачив філософію Плутарха відповідно до свого вчення, так, щоб вона «не языческою, но Христовою была» [22, с. 512]. На думку філософа, найбільше щастя полягає у збереженні чистоти серця: «Воистину бо и многодѣліе, и праздность есть суета, но

красота сердца есть страна и град спокойствия; скверная же душа есть море мучения». Найвища мудрість, за Сковородою, — навчитися тому, щоб могли «все горькое обращать во сладость», тобто знаходити радість в нещасті. Слід розмірковувати так, як умів це робити мудрий Зенон, коли останнє судно було затоплене бурєю: «Слава тебѣ, Господи! Переводиш-де мене из богатства в нищету. Ныне могу мудрствовать о спасении душевном, а не о тѣлесном богатстве» [22, с. 384].

Можемо з певністю сказати, що подібної життєвої філософії дотримувався Т. Шевченко. Вислови прослави Бога фігурують у таких його поетичних творах, як «Сон», «В казематі», «Царі», «Наймичка», «Невольник», «Княжна», «Москалева криниця», «Швачка», «Неофіти», «Варнак», «Давидові псалми», «Сотник» та ін. Великою була міра поетових страждань, він

Думав жити, проживати
Та Бога хвалити,
А довелось на чужині
Тільки сльози лити!
(«Меж скалами неначе злодій...»)

[34, с. 106].

Наш великий пророк жив вірою
і надією на те, що

Колись Бог нам верне волю,
Розіб'є неволю.
Восхвалимо тебе, Боже,
Хваленієм всяким... («Давидові псалми»)

[33, с. 260].

Вже друге століття минає відтоді, як Кобзар написав ці слова, а його народ, його нащадки українці «вогнем і мечем» воюють за Тарасову мрію, за право бути вільним народом. Перебуваючи на засланні, далеко від рідного краю, Т. Шевченко все ж знаходив радість в нещасті, писав:

Молюся! Господи, молюсь!
Хвалить тебе не перестану!
Що я ні з ким не подію
Мою тюрму, мої кайдани! («Н. Костомарову»)

[34, с. 11].

Отже, суть будь-якого нещастя не в зовнішній дисгармонії, а в незгоді людини із собою. Характерним для нас є повністю занурюватися серцем у якусь нещастя, що трапилось. Часто ми забуваємо про те, що маємо, і зосереджуємо свою увагу на тому, чого не маємо. Нерозумним є те серце, — говорить Ско-

ворода, — яке «в одном чем-либо соблаздившись, всѣ свои протчія утѣхи отвергает. Да чем же нам в печали и в скорбех утѣшиться? Отвечаю: *Слава Тебе, Господи*, а чего же у нас нет? Одному дал Бог чин, другому — дом, третьому — жену, иному дал доброго друга... Нѣкій мудрец, умирая, *благодарил Бога* за всѣ его в жизни благодѣянія, не забыл же и малого сего, что он из Киликійскія страны благополучно морем приѣхал в Афины. *Колико способствуєт спокойствию благодарность!*», — наголошує мислитель [22, с. 385]. На його думку, щоб мати спокійне серце, мир душевний, людина повинна навчитися бачити прості, звичні, але важливі речі у своєму житті, й радіти тому, що ми переважно сприймаємо як належне. «Должно же чувствовать с радостію и самая простая сія божія благодѣянія, а именно: что мы живы, что здоровы, что солнце нас освѣщает, что мирное, а не военное время, что не слышно нигдѣ бунтов, что земледѣлы спокойно пашут, что купечеству путь земный и морскій открыт, что, наконец, волю имѣем говорить, молчат, дѣла дѣлать, покоиться» [22, с. 385].

Важко не погодитись з філософом — для більшості людей вдячність не є очевидним почуттям. Адже до багатьох речей, скажімо, до їжі, яку споживаємо, ставимося як до чогось само собою зрозумілого, як до того, що нам належить. Як правило, ми переконані, що заслуговуємо всіх добрих речей у житті просто тому, що ми — порядні люди. Тому й не дивно, що «вдячності нам доводиться навчатися» [8, с. 161].

Згідно з філософією Сковороди, не слід порівнювати себе з тими, хто в кращому становищі, ніж ми, а пам'ятати про тих, кому значно важче, аніж нам. Можемо додати, що тому, хто не порівнює себе з іншими, не загрожує почуття меншовартості. Здоров'я і мирна душа не задрить тим, кому краще живеться, а «хвалится и благодарит Богу за состояніє своєя жизни, в которой бесчисленное множество людей рады бы жить, если бы дано было им свѣще» [22, с. 387]. Те, що для одного не має жодної вартості, є скарбом для іншого. Мислитель закликає, «если кто нас порицает нищетою и подлостію», у відповідь говорити так: «*Слава тебе, Господи*, довольно мы богаты, когда не бродим по мыру и когда хлѣб ядим не в каторжном потѣ» [22, с. 387].

Подібна думка знайшла свій вияв і в народних пареміях: *Шо є, то є, за все Богу дькувати*, що зна-

чить «чимало, чи багато маю добра, за все дякую Богу» [1, т. 23, с. 86]. Зрозуміло, що в такий спосіб розмірковуючи будемо почуватися комфортно зі своєю нецілісністю, а саме такими ми всі і є. У тяжкій пригоді люди говорили: *Що Пан Біг дав, за все Богу дькувати, а ту скід собі не пускати* [1, т. 10, с. 89]; *Ци зле, ци добре, приймай і Богу дькуй!* [1, зле 27]. Прийнято було також потішати себе словами *Ще-м сі, Богу дькувати, без запасу не лишив*, тобто, «ще я не збіднів зовсім» [1, т. 28, с. 441].

Носії цих приповідок — це люди, які, не залежно від віку, місця перебування і ситуації, живуть вдячністю. Вони кожную хвилину свого життя перетворюють на «моменти вдячності» — не тільки за те, що приємне і гарне, але і за тяжкі й темні години. Народна мудрість вшановує Бога не тому, що Він робить рівними шляхи людей, а тому, що дає їм рішучість іти далі, навіть коли дорога стає каменистою. З погляду віри, людина не отримує від Бога обіцянок, що вона ніколи не спіткнеться, але якщо вона намагатиметься підвестися, то відчує «присутність Його руки» [8, с. 44].

У такому ставленні до власного життя полягає вміння відчувати радість і щастя всупереч несприятливим обставинам. Як бачимо, цьому допомагає почуття вдячності, яке є своєрідним «помостом для певности нашого щастя» [14, с. 18]. За словами Сковороди, той, хто «утвердил сердце свое духом премудрости и разума, дерзновенно Богу скажет: «Боже мой, даруєш ли что мнѣ? *Благодарю*. Отнимаєш ли? Не рыдаю» [22, с. 390]. На думку українського філософа, рід людський є «раждаемый ко благодарности», остання ж «єсть дщерь духа веры», а разом з тим — мати усіх людських чеснот [23, с. 113]. Можна сказати, що сама діяльна суть людського життя осмислюється Сковородою в термінах філософії вдячності — як приносини у відповідь Подавачеві благ буття [10, с. 28]. Так само й народна філософія українців, уважаючи все добро «впливом Божої ласки», стверджує: *За все добре Богу дькувати* [1, т. 23, с. 12].

Уся філософія Сковороди — це образ української душі в її найголовніших рисах. Як і Сковорода, український народ, за твердженням Я. Яреми, — «на зверх злидар», «без вищих у своєму серці претензій мати силу й значіння у світі», відданий більш внутрішнім переживанням, ніж діяль-

ності назовні, з думкою, спрямованою на ідеали моральної краси і щастя у світі вічності, естет і співак [36, с. 33]. Свідченням цього є народна мудрість, закарбована у слові, і увесь багатотомовий уклад життя нашого люду. Так, линучи думкою у дні свого дитинства, Я. Гоян згадує: «Мама проказують молитву, славлять Бога, дякують за добро до нас, просять за тата, а ми щиро повторюємо слово в слово, і нам легше від цієї сповіді, й омерзлі стіни тепліють, душа виповнюється вірою, надією, спокоєм» [3, с. 6]. Таке постійне звертання людини з подякою і прославою до Бога продиктовано необхідністю збереження внутрішньої злагоди, рівноваги духу, миру душевного.

Українці сталою пам'яттю носили Бога в собі, віддаючи Йому честь і поклоніння, завдяки чому не залишали у своїх серцях занадто багато місця для смутку, зажури, відчаю. Чисте і щире «дякую» в устах народу освітлювало кожен день надією певності, радості, ясності, довір'я. Це слово є виразом любові, знаком доброти, виявом шляхетності, доказом розумного мислення — всього того, що належить до визначальних рис українського народного характеру.

1. Галицько-руські народні приповідки : у 3 т., 6 вип. / зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко // Етнографічний збірник. — Львів, 1901. — Т. X. — 200 с. ; 1905. — Т. XVI. — С. 201—600; 1907. — Т. XXIII. — 300 с. ; 1908. — Т. XXIV. — С. 301—600 ; 1909. — Т. XXVII. — 300 с. ; 1910. — Т. XXVIII. — С. 301—600.
2. Гнатюк В. Гуцули / Володимир Гнатюк // Подкарпатська Русь. — 1923. — Ч. 1. — С. 19—23.
3. Гоян Я. Вірую! / Ярема Гоян // Літературна Україна. — 1991. — 31 жовтня. — С. 6.
4. Грэф Р. «Так Отче» щодня з Богом / о. Ришард Грэф ; з ним. переробив о. І. Назарко ЧСВВ. — Торонто : Вид-во оо. Василян, 1977. — 98 с.
5. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази / описані др. Р.Ф. Кайндлем. — Чернівці : Молодий буковинець, 2000. — 208 с.
6. Кемпійський Т. Наслідкування Христа / Тома Гемеркен Кемпійський ; пер. на укр. м. д-р Й. Боцян. — Львів : Свічадо, 1994. — 230 с. — (4-те вид., справл.).
7. Котович А. Про релігію та її необхідність / Анатоль Котович. — Варшава, 1927. — 16 с. — (Відбитка з журналу «Духовний сіяч», № 15—16).
8. Кушнер Г. Кому потрібний Бог? / Гарольд С. Кушнер ; пер. з пол. М. Куяна. — Львів : Місіонер, 2006. — 220 с.
9. Лепкий Б. Мазепа. Трилогія. Мотря : повість / Богдан Лепкий // Дзвін. — 1991. — № 3. — С. 20—74.
10. Малахов В. Екзистенція як респонденція: національно-культурні типи діалогічності / Віктор Малахов // Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України: Збірник наукових праць. — Острого, 1998. — С. 27—31.
11. Мокиєнко В.М. Славянська фразеологія / В.М. Мокиєнко. — М. : Высшая школа, 1989. — 286 с.
12. Мэрфи Дж. Целительная сила молитвы / Джозеф Мэрфи ; пер. с англ. Т.И. Василичик. — Минск : Попурри, 2006. — 240 с. — (3-е изд.).
13. Народная русская философия ведля пословиць и приповѣдокъ написаль Евгений Я. Згарскій. — Коломыя, 1873. — 98 с.
14. Ортинський І. З погляду благовісти / о. Іван Ортинський. — Фрайбург ; Рим : Вид-во оо. салезіян, 1992. — 162 с.
15. Отче наш: Молитовник для української молоді. — Торонто, 1960.
16. Павел Дж. Твоє щастя залежить від тебе / Джозеф Павел ; пер. з англ. О. Фешовець. — Львів: Свічадо, 2013. — 168 с.
17. Прийдіте поклоніться: Молитовник. — Рим, 1991. — 992 с.
18. Приповідки або українсько-народна філософія / зібрав, підгот. до друку та опубл. Володимир С. Плав'юк. — Едмонтон : Асоціація Укр. Піонерів Альберти, 1998. — Т. I. — 356 с.
19. Пупард П. Від релігійного досвіду до віри в Бога Ісуса Христа / П. Пупард // Віра і розум — двоє крил людського духу : матеріали наукового колоквиуму / редкол.: А.М. Колодний та ін. — Київ : Світ знань, 2001. — С. 115—118.
20. Самчук У. Волинь.Куди тече та річка / Улас Самчук // Дзвін. — 1991. — № 5—6.
21. Самчук У. Марія. Хроніка одного життя: роман / Улас Самчук ; підгот. тексту та післямова С.П. Пінчука. — Київ : Радянський письменник, 1991. — 190 с.
22. Сковорода Г. Книжечка Плутархова о спокойствіи души / Григорій Сковорода // Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. — Київ : Наукова думка, 1983. — 542 с. — (Бібліотека української літератури. Дожовтнева українська література).
23. Сковорода Г.С. Благодарный Еродій / Г.С. Сковорода // Повне зібрання творів : у 2 т. — Київ : Наукова думка, 1973. — Т. 2. — С. 98—117.
24. Словник біблійного богослов'я / за ред. Ксав'є Леон-Дюбуа ; пер. з 2-го фр. вид. ; заг. ред. о. Софрона Мудрого, ЧСВВ. — Львів : Місіонер, 1996. — 934 с.
25. Словник української мови : в 11 т. — Київ : Наукова думка, 1970—1980. — Т.1:А—В / ред. П.Й. Горещкий, А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, Н.І. Швидка. — Київ : Наукова думка, 1970. — 799 с.

26. *Снегиревъ И.* Рускіе въ своихъ пословицахъ / Иван Снегирев. — М. : Университетская типография, 1831. — 183 с.
27. *Сосенко К.* Пражерело українського релігійного світогляд / Ксенофонт Сосенко. — Львів : Живі гроби, 1923. — 80 с.
28. *Сосенко К.* Різдво-коляда і Щедрий вечір. Культурологічна оповідь / Ксенофонт Сосенко. — Київ : Український письменник, 1994. — 285 с.
29. *Степовик Д.* Християнство і культура / Дмитро Степовик // Літературна Україна. — 1991. — 26 грудня. — С. 3.
30. *Сумцов М.Ф.* Слобожане. Історико-етнографічна розвідка / М.Ф. Сумцов. — Х. : Акта, 2002. — 282 с.
31. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О.В. Марковича та інших / уклад М. Номис. — Київ : Либідь, 1993. — 768 с.
32. Українські приповідки / зібрав Володимир С. Плав'юк ; упорядкув., поясн. та редагув. Б. Медвідський, О. Макар. — Едмонтон : Катедра української культури та етнографії ім. Гуцуляків ; Альбертський університет Асоціація Укр. Піонерів Альберти, 1996. — Т. II. — 297 с.
33. *Шевченко Т.Г.* Повне зібрання творів : у 12 т. / Т.Г. Шевченко ; редкол.: Є.П. Кирилюк та ін. — Київ : Наукова думка, 1989. — Т. 1. Поезія, 1837—1847 рр. — 528 с.
34. *Шевченко Т.Г.* Повне зібрання творів : у 12 т. / Т.Г. Шевченко; редкол.: Є.П. Кирилюк та ін. — Київ : Наукова думка, 1989. — Т. 2. Поезія, 1847—1861 рр. — 592 с.
35. *Шухевич В.* Гуцульщина / Володимир Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології / за ред. Хв. Вовка ; Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етнографічна комісія. — Львів : З друкарні НТШ, 1899. — Т. 2. — 146 с.
36. *Ярема Я.* Українська духовність в її культурно-історичних виявах / Яким Ярема. — Львів, 1937. — 76 с.
37. *Lewicki R.* Chrześcijaństwo: słownik rosyjsko-polski / Roman Lewicki. — Warszawa : Instytut wydawniczy Pax, 2002. — 367 s.

Iryna Tarasiuk

ON PEOPLE'S RELIGIOUS
PHILOSOPHY OF GRATITUDE
IN UKRAINIAN PAREMIES

The article has been prepared as a result of grounding study in paremies coined through centuries of Ukrainian life experience and Christian doctrine. The paper has presented an attempt of wider exposition dedicated to popular philosophy of gratitude, spiritual practice based on people's religious worldview and thanksgiving for God's grace inseparable from Christian notions as to life purpose. Human's constant turn to God has been and still is closely tied with a person's need of tranquility, balance, and peace.

Keywords: God be praised, thanks God, praise, gratitude, paremy, proverb, popular wisdom, popular philosophy, outlook, tradition.

Ирына Тарасюк

НАРОДНОРЕЛИГІОЗНАЯ
«ФИЛОСОФИЯ БЛАГОДАРНОСТИ»
В УКРАИНСКИХ ПАРЕМИЯХ

Статья является попыткой представить на материале паремий народную «философию благодарности», основанную на многовековом жизненном опыте украинцев и христианском вероучении. Как составная религиозного мироощущения благодарность Богу неотделима от народных понятий, которые определяют смысл жизни. Постоянное обращение человека с благодарностью и прославлением к Богу связано с необходимостью сохранения внутреннего спокойствия, равновесия духа, мира душевного.

Ключевые слова: Слава Богу, благодарить Бога, славословие, благодарность, паремия, прибаутка, народная мудрость, народная философия, мировоззрение, традиция.